

FATF Recommendations in Adopting Risk-Based Approach (RBA) in Anti-Money Laundering Supervisory-Control Structure and Iran's Legislative Position

Amir jamali hajiani¹, Esmail Abdollahi^{2*}, Ahmad Mirzaei³

Abstract:

"Supervision and Control", as an essential part of any Anti-Money Laundering Management System, is of great importance in preventing and combating the purification of criminal proceeds. Since the Financial Action Task Force, recommended countries and those subject to anti-money laundering laws to adopt a "Risk-Based Approach" and considered it as a fundamental principle in combat money laundering, by adopting such an approach in the national and intra-organizational supervisory and control structure, it is possible to identify the highest risks and to direct resources according to priorities. Considering the importance of the matter, in this research, by studying the documents and recommendations issued by FATF and Iran's Anti-Money Laundering Law (amended 2018), in a descriptive-analytical method, while identifying and explaining the standards of adopting a risk-based approach in anti-money laundering supervisory and control structure with a view to draw a road map, the legislative position of Iran will be analyzed in this regard. In conclusion, by identifying the components of adopting a standard risk-based approach and studying Iran's legislative approach, the results show that in Iran's anti-money laundering supervisory and control structure, with the formation of the necessary institutions, the adoption of a risk-based approach has been considered at both national and intra-organizational levels, and its manifestation can be seen in the prediction of "National Risk Assessment Workgroup", "National Risk Assessment Document" and "Action Plan".

Keywords: Money Laundering, Supervision and Control, Risk-Based Approach, FATF

1. PhD Candidate, Department of Law, Bushehr Branch, Islamic Azad University, Bushehr, Iran.
Email: da.amirjamalihajiani@iaubushehr.ac.ir

2. Assistant Professor, Department of Law, Bushehr Branch, Islamic Azad University, Bushehr, Iran.
(Corresponding Author) Email: e.abdollahi@iaubushehr.ac.ir.

3. Assistant Professor, Department of Law, Bushehr Branch, Islamic Azad University, Bushehr, Iran.
Email: a.mirzaei@iaubushehr.ac.ir

استانداردهای FATF در اتخاذ رویکرد ریسک محور (RBA) در ساختار نظارتی-کنترلی ضد پولشویی و موضع تقنینی ایران

امیر جمالی حاجیانی^۴، اسماعیل عبدالهی^۵، احمد میرزایی^۶

چکیده:

«نظارت و کنترل» به عنوان بخش اساسی از هر نظام مدیریتی ضد پولشویی، در پیشگیری و مبارزه با تطهیر عواید مجرمانه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از آنجا که گروه کاری اقدام مالی، کشورها و مضمولین قوانین ضد پولشویی را به اتخاذ «رویکرد ریسک محور» توصیه نموده و آن را اصلی بنیادی در مبارزه با پولشویی دانسته است، با اتخاذ چنین رویکردی در ساختار نظارتی و کنترلی ملی و درون سازمانی، امکان شناسایی بالاترین خطرات و هدایت منابع مطابق با اولویت‌ها فراهم می‌شود. نظر به اهمیت موضوع، در این پژوهش با مطالعه اسناد و راهنماهای منتشره توسط FATF و قانون مبارزه با پولشویی ایران (اصلاحی ۱۳۹۷)، به روش توصیفی-تحلیلی، ضمن شناسایی و تبیین استانداردهای اتخاذ رویکرد مبتنی بر ریسک در ساختار نظارتی و کنترلی ضد پولشویی به منظور ترسیم نقشه راه، موضع تقنینی ایران در این خصوص مورد واکاوی قرار می‌گیرد. در پایان با شناسایی مؤلفه‌های اتخاذ رویکرد ریسک محور استاندارد و مطالعه رویکرد تقنینی ایران، نتایج بیانگر آن است که در ساختار نظارتی و کنترلی ضد پولشویی ایران با تشکیل نهادهای لازم، اتخاذ رویکرد ریسک محور در دو سطح ملی و درون سازمانی مورد توجه قرار گرفته است و تجلی آن را می‌توان در پیش‌بینی «کارگروه ملی ارزیابی ریسک»، «سند ملی ارزیابی ریسک» و «برنامه اقدام» مشاهده کرد.

کلیدواژگان: پولشویی، نظارت و کنترل، رویکرد ریسک محور، افای‌تی‌اف

۴. دانشجوی دکتری، گروه حقوق، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران. رایانامه:

da.amirjamalihajiani@iaubushehr.ac.ir

۵. استادیار، گروه حقوق، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران. (نویسنده مسئول) رایانامه:

e.abdollahi@iaubushehr.ac.ir

۶. استادیار، گروه حقوق، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران. رایانامه: a.mirzaei@iaubushehr.ac.ir

مقدمه

هر نظام مدیریتی به منظور حصول اطمینان از اینکه اجرای یک برنامه و هدایت آن به درستی صورت می‌پذیرد تا در صورت مشاهده انحراف، اقدام لازم را برای تصحیح به عمل آورد، نیازمند فرایندی است که در اصطلاح «نظارت و کنترل»^۷ می‌نامند.^۸ «نظارت و کنترل» از اجزای اصلی مدیریت محسوب می‌شود، به گونه‌ای که بدون توجه به این جزء، سایر اجزاء مدیریت از قبیل برنامه‌ریزی، سازماندهی و هدایت نیز ناقص مانده و تضمینی به انجام درست آنها نمی‌باشد. فلسفه وجودی «نظارت و کنترل» اصلاح و بهبود فرایندهاست و اگر این ویژگی در نظام کنترلی مدیریت موجود نباشد، نظام دوام چندانی نخواهد داشت.^۹ «نظارت و کنترل» در آیین اسلام نیز از اهمیت کم نظیری برخوردار می‌باشد^{۱۰} و بی‌دلیل نیست که در آموزه‌های دینی دستورهای روشنی در مورد اهمیت نظارت وجود دارد و مدیران مسلمان به داشتن یک نظام کامل، جدی و عادلانه برای کنترل سازمان سفارش شده‌اند.^{۱۱} از این رو، در تدوین هر «برنامه اقدام»^{۱۲} توسط نظام مدیریتی، «نظارت و کنترل» جایگاهی ویژه دارد و فراگرد آن، اندازه‌گیری پیشرفت در جهت دستیابی به اهداف است که موجب تشخیص به موقع انحراف و اتخاذ اقدامات اصلاحی می‌شود.

«نظارت و کنترل» در پیشگیری و مبارزه با جرم که از مهم‌ترین راهبردهای سیاست جنایی^{۱۳} به منظور مهار پدیده مجرمانه است، نیز نقشی کلیدی ایفا می‌نماید. از این رو، گروه کاری اقدام مالی (FATF)^{۱۴} به عنوان مهم‌ترین

7. Supervision and Controlling

۸. سامان راجی، «مقایسه تطبیقی مقوله کنترل و نظارت از منظر مدیریت اسلامی و مکاتب مدیریتی غربی» (مقاله ارائه شده در دومین همایش بین‌المللی و چهارمین همایش ملی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی، دانشگاه تهران ۳۰ آذر ۱۳۹۶).

۹. محمدعلی عامری و حامد حسینی، «نظارت و کنترل در مدیریت پیشگیری انتظامی از جرم»، *فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم* ۴۰ (۱۳۹۵)، ۳۲.

۱۰. در قرآن کریم آیات متعددی به مسئله نظارت اشاره دارند از قبیل: آیه ۱۱ سوره مبارکه رعد، آیات ۱۱ و ۱۲ سوره مبارکه انفطار و همچنین آیات ۱۷ و ۲۱۹ سوره مبارکه شعراء، آیه ۴ سوره مبارکه حدید و آیه ۶۱ بوره مبارکه یونس.

۱۱. بهرام اخوان کاظمی، «نظارت و مبانی آن در نظام و اندیشه علوی»، *پژوهش‌نامه علوی*، ۳ (۱۳۹۰)، ۲.

۱۲. «برنامه اقدام» یک ابزار برنامه‌ریزی جهت مدیریت و کنترل وظایف یا پروژه‌ها است. این برنامه به عنوان نقشه راه عمل کرده و روشی را تنظیم می‌نماید که مجموعه وظایف لازم به منظور دستیابی به اهداف را سازماندهی، هدایت و اجرا می‌کند. هدف از برنامه اقدام، برنامه‌ریزی صحیح، بهینه‌سازی مدیریت پروژه، صرفه‌جویی در وقت و هزینه و بهبود عملکرد جهت دستیابی به اهداف است.

در استراتژی‌های پیشگیری از جرم «برنامه اقدام» نقش کلیدی دارد و اقدامات می‌بایست بر اساس اولویت تأثیر دسته‌بندی شده و هر سازمان یا نهاد به منظور اجرای برنامه اقدام، متعهد به حمایت باشد. برنامه اقدام باید به مرور مورد ارزیابی و توسعه قرار گرفته و با تمرکز بر نتایج، تأثیر کلی آن بر جرم هدف را در نظر گرفت. نک:

NSW GOVERNMENT, "Guidelines for developing a crime prevention strategy," 2014, <http://www.crimeprevention.nsw.gov> (last visited October 9, 2022)

علاوه بر این پیشگیری از جرم به عنوان یک فرایند پیوسته همواره در حال تکامل می‌باشد که در این رهگذر توسعه استراتژی و «برنامه اقدام ملی» از طریق مشارکت و همکاری در سراسر دولت و زیر مجموعه‌های آن و همچنین همکاری و مشارکت در سطح منطقه‌ای با نهادهای محلی و جامعه مدنی از نقشی کلیدی برخوردار است. نک:

UNODC, "Handbook on the Crime Prevention Guidelines (Making them work)," 2010, 21-23, ISBN 978-92-1-130300-1, <https://www.unodc.org> (last visited October 9, 2022)

از این رو مشاهده می‌شود در ماده ۴ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۹۸ هیئت وزیران، «مرکز اطلاعات مالی» مکلف شده است تا برنامه اقدام را حداکثر در دوره‌های زمانی ۳ تا ۵ ساله به‌روز رسانی نماید.

۱۳. سیاست جنایی کلیه اقدامات سرکوبگرانه (کیفری و غیرکیفری) و پیشگیرانه با ماهیت‌های مختلف است که دولت و جامعه مدنی هر یک به صورت مستقل یا با مشارکت سازمان‌یافته یکدیگر، از آنها در قالب روش‌های مختلف به منظور سرکوبی بزهکاری و بزهکاران و نیز پیشگیری از بزهکاری و انحراف استفاده می‌کنند. نک: کریستین لازرژ، *درآمدی بر سیاست جنایی*، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی (تهران: میزان، ۱۳۹۰)، ۱۷-۱۳.

نهاد سیاست‌گذار بین‌المللی در امر مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم، که در راستای اصلاحات قانونی و حقوق ملی بر اقدامات کشورها نظارت و کنترل فعال و مستمر دارد، در توصیه‌های چهل‌گانه خود^{۱۵} به کرات بر اهمیت «نظارت و کنترل» درون و برون سازمانی مضمولین قوانین ضد پولشویی تأکید کرده است.^{۱۶} به واقع اقدامات پیشگیرانه وضعی در پیشگیری و مبارزه با پولشویی را می‌توان به سه دسته کلی تقسیم نمود:

۱. شناسایی بسترهای جرم‌خیز: نخستین گام در جهت اتخاذ یک رویکرد پیشگیرانه در برابر پولشویی، شناسایی تهدیدها و عوامل موجد جرم است تا بر آن اساس تدابیر پیشگیرانه استوار گردد؛
 ۲. دشوار کردن ارتکاب جرم: هدف از این مرحله اتخاذ تدابیر مناسب و کارا در جهت شناسایی و کنترل موقعیت‌های جرم‌زا و ایجاد محدودیت در دسترسی به این موقعیت‌ها می‌باشد؛
 ۳. تدابیر نظارتی و کنترلی: هدف از این تدابیر، نظارت و کنترل بر مضمولین قوانین ضد پولشویی است تا به انجام تکالیف قانونی خود مبادرت ورزند و انحرافات یا تخلفات احتمالی را کشف و اصلاح کنند.
- هر ساختار نظارتی و کنترلی استاندارد، به منظور نیل به اهداف خود نیازمند «رویکرد مبتنی بر ریسک»^{۱۷} است تا با اولویت‌بندی خطرات و تخصیص منابع بر آن اساس، ضمن دستیابی به اهداف در کوتاه‌ترین زمان ممکن، از هدر رفت منابع جلوگیری شود. حوزه پیشگیری و مبارزه با پولشویی نیز از این قاعده مستثنی نیست و مشاهده می‌شود عالی‌ترین سطح استانداردهای جهانی، که همانا توصیه‌های چهل‌گانه FATF می‌باشد، با تأکید بر داشتن «نظارت و کنترل»، کشورها و مضمولین قوانین ضد پولشویی را به اتخاذ «رویکرد ریسک محور» به عنوان اصلی اساسی که زیربنای تمامی اقدامات ضد پولشویی است، توصیه کرده‌اند^{۱۸} تا بدین وسیله با ارزیابی و مدیریت ریسک‌های پولشویی در بخش‌های تحت نظارت، منابع خود را متناسب با خطرات و ریسک‌های شناسایی شده تخصیص دهند و راهبردهای مناسب را به منظور مقابله با چالش‌ها و هدایت ساختار به مسیر مطلوب اتخاذ نمایند.
- این نوشتار بر آن است تا منطبق با استانداردهای FATF ضمن شناسایی و تبیین مؤلفه‌های لازم به منظور اتخاذ رویکرد ریسک‌محور در ساختار نظارتی و کنترلی، موضع تقنینی ایران در اتخاذ چنین رویکردی را در سطح ملی و داخلی دستگاه‌های متولی نظارت و مضمولین قوانین ضد پولشویی^{۱۹} مورد بررسی قرار دهد. به علت نوپا بودن

۱۴. گروه کاری اقدام مالی (Financial Action Task Force: FATF)، **یک گروه بین‌الدولی است** که در سال ۱۹۸۹ با هدف توسعه و گسترش سیاست‌های کنترل، پیشگیری و مبارزه با پولشویی با ابتکار گروه هفت (G7) تشکیل گردید. در آوریل ۱۹۹۰، این گروه کاری گزارشی حاوی مجموعه‌ای از ۴۰ توصیه را به منظور ارائه یک برنامه جامع اقدام برای مبارزه با پولشویی ارائه نمود که پس از حملات تروریستی ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، استانداردهای مبارزه با تأمین مالی تروریسم نیز به این توصیه‌ها افزوده شد و هم‌اکنون تحت عنوان توصیه‌های ۴۰+۹ شناخته می‌شود. اف‌ای‌تی‌اف در فوریه ۲۰۱۲ آخرین نسخه بازنگری توصیه‌های مذکور را منتشر نموده است.

See: Chohan, Usman W., "The FATF in the Global Financial Architecture: Challenges and Implications," March 14, 2019, 5, CASS Working Papers on Economics & National Affairs, EC001UC (2019), <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3362167> (last visited October 9)

۱۵. برای مطالعه استانداردهای چهل‌گانه اف‌ای‌تی‌اف و تفسیر آن‌ها نک:

FATF, "International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation", 2012-2021, <https://www.fatf-gafi.org> (last visited October 9, 2022)

۱۶. توصیه‌های ۱۳، ۱۸، ۲۶ و ۲۸ اف‌ای‌تی‌اف

17. Risk-Based Approach (RBA)

۱۸. توصیه‌های شماره ۱، ۱۳، ۱۸، ۲۶ و ۲۸ اف‌ای‌تی‌اف

۱۹. مطابق مواد ۵ و ۶ قانون اصلاحی مبارزه با پولشویی (۱۳۹۷) و همچنین بند ۹ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی به قانون مذکور مصوب ۱۳۹۸، دستگاه‌های متولی نظارت و مضمولین مقررات ضد پولشویی عبارتند از دستگاه‌هایی از قبیل بانک مرکزی، بیمه مرکزی، سازمان بورس و اوراق بهادار، وزارتخانه‌های صمت، کشور، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور و دیگر نهادها مانند کانون وکلای دادگستری، کانون سردفتران و دفتریاران، کانون

جرم‌نگاری و تدوین قوانین ضد پولشویی در حقوق ایران،^{۲۰} در زمینه «نظارت و کنترل» و اتخاذ رویکرد ریسک‌محور به عنوان اصلی پایه‌ای در مبارزه با پولشویی تاکنون تحقیقات پژوهشی منسجم و اختصاصی انجام نشده و از این رو پژوهش حاضر دارای نوآوری در موضوع است. یافته‌های پژوهش حاضر به عنوان راهنما در تهیه و تدوین «سند ملی ارزیابی خطر (ریسک)»^{۲۱} توسط «کارگروه ارزیابی خطر»^{۲۲} و تدوین «برنامه اقدام»^{۲۳} توسط «مرکز اطلاعات مالی»^{۲۴} کاربرد دارد. همچنین مشمولین مقررات مبارزه با پولشویی می‌توانند در تدوین و اجرای برنامه‌های نظارتی و کنترلی داخلی خود از این نتایج بهره ببرند. در نتیجه با اتخاذ یک رویکرد ریسک‌محور استاندارد در تهیه، تدوین و اجرای اقدامات نظارتی و کنترلی ضد پولشویی در سطح ملی و درون سازمانی، شناسایی خطرات و هدایت منابع، بر اساس اولویت‌ها صورت می‌پذیرد و در مسیر مبارزه با پولشویی، از منابع محدود در دسترس به نحو بهینه استفاده می‌شود.

۱- مفاهیم

۱-۱- نظارت و کنترل

«نظارت» در مفهوم حقوقی به معنای بازرسی، سنجش و ارزیابی اقدامات مجریان می‌باشد.^{۲۵} «کنترل» نیز مطابق تعریف استیفن رایبیز به معنای «فرایند تحت نظر قرار دادن فعالیت‌ها به منظور حصول اطمینان از اینکه آنها همان‌گونه که برنامه‌ریزی شده‌اند، انجام می‌پذیرند و نیز اصلاح انحرافات قابل ملاحظه و مهم مشاهده شده در طی این فرایند» می‌باشد.^{۲۶} «نظارت» به معنای سنجش و تطبیق میان فعالیت‌های انجام‌شده با فعالیت‌های پیش‌بینی‌شده به منظور حصول اطمینان از صحت آنها و نیز شناخت انحرافات احتمالی و در صورت لزوم انجام اصلاحات،^{۲۷} با

کارشناسان رسمی دادگستری، مرکز امور مشاوران حقوقی، وکلا و کارشناسان قوه قضاییه، سازمان حسابرسی، جامعه حسابداران رسمی ایران، سازمان نظام پزشکی، سازمان‌های نظام مهندسی و سایر نظام‌های صنفی و حرفه‌ای که مطابق قوانین و مقررات، بر عملکرد اشخاص حقیقی و حقوقی زیرمجموعه خود نظارت می‌کنند. مشمولین نیز عبارتند از کلیه بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری، بیمه‌ها، صندوق‌های قرض‌الحسنه، بنیادها و مؤسسات خیریه و غیر انتفاعی، شهرداری‌ها، صندوق‌های بازنشستگی، نهادهای عمومی غیردولتی، تعاونی‌های اعتباری، صرافی‌ها، بازار سرمایه (بورس‌های اوراق بهادار) و سایر بورس‌ها، شرکت‌های کارگزاری، صندوق‌ها و شرکت‌های سرمایه‌گذاری، همچنین مؤسساتی که شمول قانون بر آنها مستلزم ذکر نام می‌باشد از قبیل شرکت ملی نفت ایران، سازمان گسترش و نوسازی ایران و غیر آن‌ها، گمرک، سازمان امور مالیاتی کشور، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور، دفاتر اسناد رسمی، وکلای دادگستری، حسابرسان، حسابداران، کارشناسان رسمی دادگستری و بازرسان قانونی.

۲۰. قانون اصلاح قانون مبارزه با پولشویی در سال ۱۳۹۷ مورد تصویب مجلس شورای اسلامی قرار گرفت و آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ آن، در اواخر سال ۱۳۹۸ به تصویب هیأت وزیران رسید.

۲۱. مطابق بند ۲۳ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پولشویی، سند ملی ارزیابی خطر (ریسک)، گزارشی است که در آن با بررسی آسیب‌ها و تهدیدهای موجود در حوزه‌های اصلی، خطر (ریسک) پولشویی و تأمین مالی تروریسم در هر حوزه ارزیابی و اقدامات و تدابیری جهت واپایش (کنترل) و کاهش خطر (ریسک)‌های موجود اتخاذ می‌گردد.

۲۲. کارگروه موضوع ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پولشویی

۲۳. «برنامه اقدام» توسط مرکز اطلاعات مالی به موجب ماده ۴ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پولشویی، مبتنی بر سند ملی ارزیابی خطر (ریسک) تدوین می‌گردد. این برنامه شامل اقدامات دقیق و شفاف برای اشخاص مشمول و زمان‌بندی اجرای این اقدامات می‌باشد که تنظیم آن با لحاظ استانداردهای بین‌المللی و بر اساس فضای آتی تهدید و آسیب نظام مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم کشور و ریسک‌های شناسایی شده در حوزه‌های مختلف و متناسب با منابع و امکانات موجود بایستی صورت پذیرد.

۲۴. موضوع ماده ۷ مکرر قانون اصلاح قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۹۷ مجلس شورای اسلامی

۲۵. عباسعلی عمید زنجانی و ابراهیم موسی زاده، *نظارت بر اعمال حکومت و عدالت اداری* (تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۸۹)، ۱۵.

۲۶. ساناز میرحسینی موسوی، *سیر تحول مدیریت بر سازمان* (قم: تلاش اندیشه، ۱۳۹۸)، ۲۳۲.

۲۷. علی اصغر چناریان نخعی، *مبانی و فرایند بازرسی و نظارت* (تهران: انتشارات معاونت تربیت و آموزش ناچا، ۱۳۹۱)، ۱۵.

«کنترل» که به معنای فرایند بازبینی فعالیت‌ها برای اطمینان از انجام فعالیت‌ها مطابق با برنامه می‌باشد،^{۲۸} معمولاً به صورت مترادف به کار می‌رود، لکن این دو اصطلاح معانی متفاوتی دارند که البته کاملاً به هم مربوط و وابسته‌اند. «نظارت و کنترل» به معنای بازدید و مراقبت از طرز پیشرفت اجرای عملیات در مقایسه با وضع مطلوب و به دنبال آن تغییر عملیات به منظور جلوگیری از انحراف در تحقق اهداف پیش‌بینی شده می‌باشد که این تعریف متشکل از دو قسمت است: نخست یک امر مشاهده‌ای و تحقیقی است (نظارت) و دوم به منظور بازگرداندن نظام اجرایی به شکل درست و مطلوب آن از طریق اقدامات اصلاحی می‌باشد (کنترل) و یک فرایند اجرایی و عملیاتی است.^{۲۹}

۲-۱- رویکرد ریسک‌محور

اقدامات پیشگیرانه در مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم باید متناسب با ریسک، ارزیابی و طراحی شوند. از این رو، می‌بایست در حوزه‌های کم‌خطر، کنترل‌های ساده یا کاهش‌یافته اعمال شود و حوزه‌های دارای ریسک بالاتر، مشمول روش‌های پیشرفته باشند. FATF در توصیه‌های خود از توسعه و اجرای یک رویکرد ریسک‌محور پشتیبانی می‌کند. رویکرد ریسک‌محور به کشورها اجازه می‌دهد در چارچوب الزامات FATF، مجموعه‌ای از اقدامات انعطاف‌پذیر را اتخاذ کنند و بر آن اساس منابع خود را به صورت هدفمند و مؤثرتری تخصیص دهند و اقدامات پیشگیرانه را متناسب با ماهیت خطرات اعمال کنند.^{۳۰} رویکرد ریسک‌محور به معنای اتخاذ فرایند مدیریت ریسک و خطر برای مقابله با پولشویی و تأمین مالی تروریسم است. این فرایند شامل شناخت وجود خطرات، ارزیابی آنها و در نهایت تدوین راهکارهایی برای مدیریت و کاهش خطرات و ریسک‌های شناسایی شده می‌باشد. اصل اساسی در این رویکرد، هدایت منابع منطبق با اولویت‌هاست، تا نسبت به خطرات بزرگتر، توجه بیشتری صورت پذیرد.^{۳۱} این رویکرد به کشورها و مشمولین قوانین ضد پولشویی امکان می‌دهد تا منابع خود را در جایی متمرکز کنند که خطرات بیشتری وجود دارد.^{۳۲} این بدان معناست که کشورها بایستی از راه‌حل‌های «مناسب برای همه»^{۳۳} فاصله بگیرند و رژیم‌های ضد پولشویی خود را متناسب با زمینه خطر خاص تنظیم کنند. تحت رویکرد ریسک‌محور، شدت اقدامات ضد پولشویی بسته با سطح و ماهیت خطرات شناسایی شده کم و زیاد می‌شود. بر این اساس، کشورها و سازمان‌ها موظفند در مواردی که ریسک بالاتری وجود دارد، رویکرد تقویت شده و متمرکزتری را در پیش گیرند و در مواردی که

۲۸. استیون پی رابینتز، و دیویدای دی سنزو، *مبانی مدیریت، ترجمه محمدعلی حمید رفیعی، سید محمد اعرابی و بهروز اسراری ارشاد* (تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، ۱۳۸۲)، ۴۰۰.

۲۹. عامری و حسنی، «نظارت و کنترل در مدیریت پیشگیری انتظامی از جرم»، ۳۷.

۳۰. از مهمترین رویکردهای جایگزین قابل استفاده به جای «رویکرد مبتنی بر ریسک» این است که یا منابع به طور یکنواخت تخصیص یافته، به طوری که تمامی مؤسسات مالی، مشتریان، محصولات و غیره مورد توجه یکسان قرار گیرند؛ یا منابع هدفمند تخصیص یابند و لیکن بر اساس عواملی غیر از ریسک‌های ارزیابی شده. هر دو این حالات ناخواسته منجر به رویکرد تیک باکس (Tick Box) می‌گردد که به معنای پیروی از قوانین و دستورالعمل‌هایی است که در تمامی شرایط یکسان می‌باشد و لذا این امر موجب تمرکز منابع بر رفع نیازهای قانونی به جای مبارزه با پولشویی یا تأمین مالی تروریسم می‌گردد. از این رو، بهترین رویکرد در جهت پیشگیری و مبارزه با پولشویی، رویکرد مبتنی بر ریسک یا ریسک‌محور است.

31. FATF, "FATF Guidance on the Risk-Based Approach to Combating Money Laundering and Terrorist Financing - High Level Principles and Procedures," 2007, 2, <https://www.fatf-gafi.org> (last visited October 9, 2022)

32. FATF, "Guidance for a Risk-Based Approach for the Securities Sector," 2018, 4, <https://www.fatf-gafi.org> (last visited October 9, 2022)

۳۳. راه‌حل یک اندازه برای همه (One-Size-Fits-All) یا مناسب برای همه، اصطلاح تخصصی رشته مدیریت بوده و در اینجا به معنای اتخاذ یک رویکرد کلی در همه زمینه‌ها می‌باشد. نقطه مقابل این رویکرد تخصیص منابع بر اساس اولویت‌بندی است.

ریسک‌های کمتری است، رویکرد ساده‌تری را اتخاذ نمایند و در صورت اثبات ریسک پایین، معافیت‌هایی را از برخی الزامات در نظر گیرند.^{۳۴}

۲- جایگاه نظارت و کنترل مبتنی بر ریسک در اقدامات ضد پولشویی

FATF در توصیه‌های ۲۶، ۲۷ و ۲۸ به مسئله نظارت توجه نموده و ضمن اصرار بر اطمینان کشورها از وجود مقررات و نظارت کافی در خصوص مؤسسات مالی و مشاغل و حرفه‌های غیرمالی، همواره تأکید داشته است که ناظران بایستی از اختیارات کافی برای نظارت، پایش و حصول اطمینان از رعایت الزامات مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم، از جمله اختیار بازرسی برخوردار باشند و در هنگام مشاهده قصور در اجرای الزامات، اختیار اعمال تنبیهات انضباطی و مالی از جمله لغو، تحدید یا تعلیق مجوز را داشته باشند.^{۳۵}

به اعتقاد FATF نظارت ریسک‌محور، ارزیابی خطرات در بخش‌های تحت نظارت و تخصیص منابع متناسب با ارزیابی مذکور به منظور اتخاذ راهکارهای مقابله با چالش‌ها، از مهم‌ترین اقدامات یک نظام قدرتمند ضد پولشویی است. FATF در توصیه‌های خود همواره بر سه اصل اساسی ذیل تأکید داشته است که اصول مذکور مستقیماً به نظارت و کنترل مربوطند:

۱. افزایش آگاهی از خطرات پولشویی و تأمین مالی تروریسم مشمولین و تنظیم تعهدات قانونی و تسهیل و تشویق به اتخاذ شیوه‌های مناسب؛

۲. اعمال نظارت بر رعایت تعهدات مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم؛

۳. اتخاذ تدابیر مناسب در صورت تشخیص کمبودها.^{۳۶}

دستیابی به اهداف تعیین‌شده در اصول سه‌گانه فوق، تنها از مسیر اتخاذ رویکردی ریسک‌محور محقق می‌گردد تا بر آن اساس ریسک‌ها و خطرات پولشویی در سطوح ملی و سازمانی شناسایی و تدابیر مناسب برای مواجهه با آنها اتخاذ شوند. در ادامه بر رعایت تعهدات مبارزه با پولشویی نظارت نمود و به منظور تشخیص و رفع کمبودها (کنترل، به منظور بازگرداندن ساختار به شکل مطلوب آن)، تدابیری مناسب بر اساس اولویت‌ها اتخاذ شود.

۳- اصول ساختار نظارتی-کنترلی مؤثر ضد پولشویی

در یک ساختار نظارتی-کنترلی استاندارد، بایستی برخی اصول رعایت شوند که عبارتند از:

۱. نظارت و کنترل ترکیبی: نظارت و کنترل لزوماً به معنای اینکه هر نهاد در حیطه وظایف خود نظارت کند نیست، بلکه بایستی مشترک و ترکیبی باشد. در این مدل نظارتی به خوبی امکان مبادله اطلاعات، افراد متخصص و سایر منابع وجود دارد و موجب افزایش کیفیت نظارت است.

34. FATF, "Guidance for a Risk-Based Approach to Prepaid Cards, Mobile Payments and Internet-Based Payment Services," 2013, 26, <https://www.fatf-gafi.org> (last visited October 9, 2022)

۳۵. گروه کاری اقدام مالی (FATF)، استانداردهای بین‌المللی مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم، ترجمه فردوس زارع قاجاری، علی قائم مقامی زیر نظر عبدالمهدی ارجمندزاده (تهران: انتشارات تاخ، ۱۳۹۲)، ۴۱-۳۹.

36. FATF, "Guidance on Risk-Based Supervision," 2021, 5, <https://www.fatf-gafi.org> (last visited October 9, 2022)

۲. استقلال نهاد نظارتی: فعالیت‌های مقام نظارتی نباید تحت نفوذ، کنترل یا رهبری دیگری از بیرون باشد. البته استقلال به این معنا نیست که سیاست‌گذاران دولتی و قوه مقننه نتوانند رویه اجرایی و جهت‌گیری کلی نهاد نظارتی را تحت تأثیر قرار دهند. به عبارت دیگر، نهاد نظارتی نه آزاد است که غیرمسئولانه عمل نماید و نه استقلال به معنای عدم پاسخگویی نسبت به اعمال خود می‌باشد.

۳. پاسخگو بودن: برقراری توازن میان استقلال نهاد نظارتی و پاسخگویی او به دولت از مهم‌ترین چالش‌هاست. لذا بررسی نهاد نظارتی توسط قوه مقننه و فراهم آوردن امکان نظارت بیرونی بر آن توسط مقامات ذیصلاح به منظور شفافیت بسیار مؤثر است.

۴. اختیار دسترسی به اطلاعات: مطابق استانداردهای جهانی ضد پولشویی، نهاد نظارتی باید قدرت کافی برای کنترل مضمولین و اطمینان از انجام تطبیق‌های لازم با مقررات را داشته باشد. لذا می‌بایست نهاد نظارتی به کلیه اطلاعات دسترسی داشته باشد و هیچ چیزی از قبیل قواعد رازداری بانکی و رازداری حرفه‌ای، مانع دسترسی نهاد نظارتی به اطلاعات مورد نیاز نشود.

۵. اختیار در وضع مقررات: نهاد نظارتی به منظور نیل به اهداف نظارتی و بالا بردن ضریب اطمینان و کاهش ریسک پولشویی باید در حیطه وظایف خود دارای اختیارات ویژه‌ای بوده و امکان تدوین مقررات و دستورالعمل‌های لازم را داشته باشد.

۶. اختیار وضع مجازات: همانگونه که در توصیه ۲۷ FATF آمده است، مقام نظارتی باید قدرت کافی برای کنترل و اطمینان از تطبیق فعالیت‌های سازمان تحت نظارت با مقررات ضد پولشویی را داشته باشد و در صورت عدم رعایت مقررات، مقام نظارتی اختیار وضع مجازات‌های قابل اجرا از قبیل جریمه مالی و اقدامات تنبیهی و انضباطی را دارا باشد.

۷. برخورداری از منابع مالی و انسانی کافی: منابع مالی، نیروی انسانی و تجهیزات فنی از ملزومات اولیه ایجاد یک ساختار نظارتی قدرتمند است. منابع مذکور باید متناسب با اندازه، سطح ریسک و کیفیت کنترل‌های ضد پولشویی سازمان نظارتی باشد.^{۳۷}

امروزه با گسترش فناوری و نظام‌مند شدن فرایندها، امکان نظارت و پایش مستمر فعالیت‌ها توسط نهادهای درون سازمانی و برون سازمانی به صورت حضوری و غیرحضوری (سیستمی) فراهم آمده است. همچنین در بُعد بین‌المللی نهادهایی به منظور نظارت و کنترل در نظر گرفته شده‌اند و در سطح ملی نیز در دو بخش درون سازمانی و برون سازمانی، سازمان‌هایی وظیفه نظارت و کنترل را عهده‌دار می‌باشند.

۴- اهمیت اتخاذ رویکرد ریسک‌محور، فواید و چالش‌های فرارو

رویکرد مبتنی بر ریسک به منظور شناخت نقاط آسیب‌پذیر، نیازمند تجزیه و تحلیل خطرات است تا بر آن اساس به اصلاح و رفع آسیب‌ها اقدام شود. آسیب‌های مذکور ایستا نیستند و بسته به شرایط و ماهیتشان، با گذشت زمان تغییر می‌کنند. راهبردهای مدیریت و کاهش خطرات پولشویی و تأمین مالی تروریسم در مضمولین معمولاً به منظور جلوگیری از وقوع فعالیت، از طریق ترکیبی از بازدارندگی (اقدامات مرتبط با شناسایی ارباب رجوع)، تشخیص (به

۳۷. لارنت چنین، پیتر و دیگران، پیشگیری از پولشویی و تأمین مالی تروریسم: راهنمای عملی برای ناظران بانکی، ترجمه مریم کشتکار (تهران: انتشارات تاش، ۱۳۹۲)، ۳۵-۳۰.

عنوان مثال نظارت و گزارش معاملات مشکوک)، و ثبت سوابق به منظور تسهیل تحقیقات صورت می‌پذیرد.^{۳۸} هیچ روش پذیرفته‌شده جهانی وجود ندارد که ماهیت و میزان رویکرد مبتنی بر ریسک را تعیین کند. با این حال یک رویکرد ریسک‌محور مؤثر و استاندارد، شامل شناسایی و دسته‌بندی ریسک‌های پولشویی و ایجاد کنترل‌های منطقی بر اساس خطرات شناسایی شده است. این رویکرد به مضمولین قوانین ضد پولشویی اجازه می‌دهد نسبت به ارباب‌رجوع خود قضاوت معقولی داشته باشند. رویکرد مبتنی بر ریسک نباید به گونه‌ای طراحی شود که مضمولین را از انجام معاملات یا برقراری رابطه با ارباب‌رجوع منع کند، بلکه باید به مضمولین در مدیریت مؤثر خطرات احتمالی پولشویی و تأمین مالی تروریسم کمک نماید.

اتخاذ رویکرد مبتنی بر ریسک در ساختار نظارتی-کنترلی مضمولین مقررات ضد پولشویی فواید بسیاری دارد و در عین حال استفاده از آن ممکن است موجب ایجاد چالش‌هایی شود که در ادامه مورد بررسی قرار می‌گیرند.

۴-۱- فواید اتخاذ رویکرد ریسک‌محور در ساختار نظارتی-کنترلی ضد پولشویی

صرف‌نظر از قدرت و اثربخشی کنترل‌های ضد پولشویی ایجادشده توسط مضمولین که بر ریسک منطقی بنا شده است، باید پذیرفت که این اقدامات و کنترل‌ها، تمامی موارد پولشویی را شناسایی نکرده و تبهکاران کماکان به انتقال مخفیانه وجوه غیرقانونی از طریق بخش مالی ادامه می‌دهند. لذا نهادهای نظارتی، مجریان قانون و مقامات قضایی بایستی به اقدامات مضمولین اکتفا نکرده و وظایف خود از جمله راهکارهای اجرایی، نظارتی و اعمال مجازات را انجام دهند.^{۳۹} مهم‌ترین فواید اتخاذ رویکرد ریسک‌محور در پیشگیری و مبارزه با پولشویی عبارتند از:

۱. اتخاذ رویکرد ریسک‌محور برای عموم مردم سودمند است. در صورت به‌کارگیری مؤثر این رویکرد، مضمولین و مراجع نظارتی اجازه می‌یابند در استفاده از منابع به صورت کارآمدتر عمل کنند و لذا با تمرکز بر تهدیدهای با ریسک بالاتر، امکان دستیابی به نتایج مؤثرتری وجود دارد و بدین طریق مسئولیت تحمیلی بر اربابان رجوع به حداقل می‌رسد.

۲. تلاش‌ها برای مبارزه با پولشویی باید انعطاف‌پذیر باشد تا با تحول خطرات سازگار شود. به این ترتیب، مضمولین از تشخیص، دانش و تخصص خود برای توسعه یک رویکرد مناسب مبتنی بر ریسک استفاده خواهند کرد.

۳. از طریق فرایند مبتنی بر ریسک کلیه خطرات احتمالی ارزیابی و مدیریت می‌شود و بر این اساس یک همکاری واقعی میان مقامات ذیصلاح و مضمولین ایجاد می‌گردد؛ زیرا بدون همکاری و تفاهم میان این دو، هیچ رویکرد ریسک‌محوری وجود نخواهد داشت.

۴. پولشویان و سازمان‌های تروریستی اطلاعات قابل توجهی از بخش مالی دارند و اقدامات گسترده‌ای را جهت پنهان و غیر قابل تمایز نمودن فعالیت‌های مالی خود از معاملات قانونی انجام می‌دهند. از این رو، مضمولین با اتخاذ رویکرد ریسک‌محور و تمرکز بیشتر بر فعالیت‌های شناسایی شده با ریسک بالاتر، مانع سوءاستفاده این عناصر جنایی از خود می‌شوند.

^{۳۸}. شناسایی ارباب رجوع، گزارش‌دهی معاملات و عملیات مشکوک و ثبت سوابق، سه اصل پایه‌ای مورد تأکید در جهت مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم است.

39. FATF, "FATF Guidance on the Risk-Based Approach to Combating Money Laundering and Terrorist Financing - High Level Principles and Procedures," 2007, 2, <https://www.fatf-gafi.org> (last visited October 9, 2022)

۵. رویکرد مبتنی بر ریسک به مشمولین اجازه می‌دهد با شناسایی روش‌های جدید پولشویی، خود را به صورت مؤثر و کارآمد اصلاح و با شرایط سازگار نمایند.^{۴۰}

۴-۲- چالش‌های اتخاذ رویکرد ریسک‌محور در ساختار نظارتی-کنترلی ضد پولشویی

رویکرد مبتنی بر ریسک لزوماً یک گزینه عالی نیست و چه بسا با موانعی روبرو باشد که لازم است در هنگام اجرای اقدامات، برطرف شوند. برخی چالش‌ها ممکن است ذاتی استفاده از رویکرد ریسک‌محور و برخی دیگر نیز ناشی از مشکلات در انتقال به یک ساختار مبتنی بر ریسک باشند.^{۴۱} از جمله چالش‌های فراروی اجرای رویکرد ریسک‌محور عبارتند از:

۱. رویکرد مبتنی بر ریسک جهت جمع‌آوری و تفسیر اطلاعات مربوط به خطرات و ریسک‌ها، چه در سطح ملی و چه در سطح نهادی و سازمانی، نیازمند منابع و تخصص است. این امر مستلزم آن است که در درون مؤسسه و بخش‌های فرعی آن، رویه‌ها و سازوکارهای تشخیص صحیح و آموزش محور اعمال شود. هرچند استفاده مشمولین از رویکرد ریسک‌محور، مطمئناً منجر به نوآوری و بهبود انطباق با قواعد ضد پولشویی می‌شود، لیکن ممکن است موجب عدم اطمینان در مورد انتظارات، ایجاد مشکل در اعمال رفتار یکنواخت نظارتی و عدم درک و عدم رضایت اربابان رجوع در مورد اطلاعات درخواستی از آنها و سخت‌گیری‌ها شود.

۲. اجرای رویکرد مبتنی بر ریسک مستلزم درک کافی مشمولین از خطرات موجود می‌باشد تا بر آن اساس تشخیص صحیحی دهند. این امر داشتن تخصص در مشمولین را ایجاب می‌کند. تخصص از طریق آموزش، استخدام، مشاوره حرفه‌ای و «یادگیری به انجام»^{۴۲} محقق می‌شود. تلاش در اتخاذ رویکرد ریسک‌محور، بدون داشتن تخصص کافی ممکن است منجر به تشخیص‌های نادرست از سوی مشمولین شود. به عنوان مثال مشمول، ریسک خود را بیش از حد تخمین می‌زند و به صورت بیهوده از منابع استفاده می‌کند یا آنکه ریسک را درست برآورد نکرده و آسیب‌پذیر می‌شود.

۳. ممکن است برخی مدیران یا کارکنان مشمولین بر تشخیص‌های مبتنی بر ریسک حساس شوند و به اتخاذ تصمیمات بیش از حد محتاطانه روی آورند یا زمان نامتناسبی را صرف بررسی موضوع و تصمیم‌گیری کنند. با این حال، در شرایطی که مدیریت نتواند خطرات را تشخیص دهد یا آن خطرات را دست کم گیرد، ممکن است در مشمول مشکلی ایجاد شود که اجازه اختصاص منابع کافی برای تطبیق را ندهد و در نتیجه منجر به شکست بالقوه برنامه‌های

40. Ibid, 3.

۴۱. به عنوان مثال پیاده‌سازی یک رویکرد ریسک‌محور در حوزه بانکی به عنوان مهمترین حوزه مورد تهدید پولشویان، موجب چالش‌های عمده‌ای برای بخش نظارتی و کنترلی آن می‌شود که عبارتند از: چگونگی تخصیص مسئولیت تحت یک رویکرد ریسک‌محور، نحوه شناسایی و ارزیابی خطر پولشویی و تأمین مالی تروریسم، تصمیم‌گیری در خصوص مناسب‌ترین و مؤثرترین راه برای کاهش خطرات، توسعه درک مشترک از رویکرد ریسک‌محور و غیره.

See: FATF, "Risk-Based Approach Guidance for the Banking Sector," 2014, 8, <https://www.fatf-gafi.org> (last visited October 9, 2022)

۴۲. تئوری یادگیری به انجام (Learning by Doing) نظریه‌ای آموزشی است که توسط یک فیلسوف آمریکایی به نام جان دیوی ارائه گردید. این تئوری روش عملی برای یادگیری است به این معنا که دانش‌آموزان برای یادگیری بایستی با محیط خود تعامل داشته باشند. در این فرایند افراد تجربیات خود را درک می‌کنند؛ به ویژه آن تجربیاتی که به طور فعال در آن زمینه مشارکت دارند. در واقع به معنای آموزش از طریق مشارکت در شیوه‌های عملی است. این رویکرد آموزشی با ایجاد جذابیت موجب بروز حس کنجکاوی و توسعه تفکر انتقادی و مهارت‌های تحلیلی فرد آموزش‌دیده می‌شود. برای مطالعه بیشتر ر.ک به:

See: Sameer Abuzandah, "LEARNING BY DOING," October 2020, <https://www.researchgate.net> (last visited October 9, 2022)

انطباق شود. مدیران باید درک کنند که حتی اگر مضمون ساختارها و رویه‌های مدیریت ریسک مناسبی را که مرتباً به روز می‌شوند، ایجاد کند و سیاست‌ها و فرایندهای مربوطه را دنبال نماید، همچنان ممکن است تصمیماتی را که بر اساس اطلاعات نادرست است، اتخاذ کند.

در اجرای رویکرد ریسک‌محور، باید به مضمولین فرصت انجام تشخیص‌های منطقی داد. این بدان معناست که احتمالاً هیچ دو مضمولی شیوه‌های دقیقاً مشابهی را اتخاذ نمی‌کنند. چنین تنوع بالقوه‌ای در اقدامات، مستلزم آن است که نهادهای ناظر، تلاش بیشتری را برای شناسایی و انتشار دستورالعمل‌های مرتبط با عملکرد صحیح انجام دهند.^{۴۳}

۵- فرایند اتخاذ رویکرد ریسک‌محور و اصول لازم الرعایه در طراحی آن

مضمولین مقررات ضد پولشویی به منظور اتخاذ رویکرد ریسک‌محور می‌بایست فرآیندی را طی نمایند و در طراحی این رویکرد، اصولی را رعایت کنند که در ادامه به صورت مجزا به آنها پرداخته می‌شود.

۵-۱- فرایند اتخاذ رویکرد ریسک‌محور در مضمول قوانین ضد پولشویی

اصل کلی در رویکرد مبتنی بر ریسک، اولویت‌بندی خطرات و تخصیص منابع بر آن اساس است. از این رو، کشورها ملزم به انجام مداوم اقدامات متناسب به منظور شناسایی و ارزیابی خطرات پولشویی و تأمین مالی تروریسم برای بخش‌های مختلف بازار، واسطه‌ها و محصولات هستند. رویکرد مذکور برای کشورهای مایل به ایجاد نظام مالی فراگیر جهت رفع مشکلات ارباب رجوعان محروم از نظر مالی، که خطرات کمتری برای پولشویی دارند بسیار مناسب است.^{۴۴} لازم است هر مضمول به منظور اتخاذ رویکرد ریسک‌محور فرآیندی به شرح زیر را رعایت نماید:

۱. شناسایی و ارزیابی ریسک: به معنای شناسایی موارد خطر و احتمال پولشویی بر اساس ریسک ارباب رجوع، خدمات و مناطق جغرافیایی^{۴۵} و همچنین توجه به اطلاعات عمومی در خصوص خطرات و نوع پولشویی. منطبق با این رویکرد، FATF نخستین توصیه خود را به ارزیابی ریسک‌ها اختصاص داد و در توصیه ۱۵ از کشورهای و مؤسسات مالی خواست به هنگام عرضه فناوری‌های نوین، محصولات و رویه‌های جدید مورد استفاده در مشاغل، ریسک‌ها را بر همین اساس مورد شناسایی و ارزیابی قرار دهند.

۲. مستندسازی: به معنای مستند نمودن ارزیابی‌های ریسک، راهکارها، خط‌مشی‌ها و روش‌های نظارت است.

۳. مدیریت و کاهش خطر: به معنای شناسایی و به‌کارگیری مؤثر اقدامات برای مدیریت و کاهش خطرات پولشویی می‌باشد. پس از شناسایی و ارزیابی ریسک‌ها، کشورها در موقعیتی هستند که به آنها این امکان را می‌دهد تا نسبت به اتخاذ اقدامات مناسب در جهت کاهش خطرات شناسایی شده اقدام نمایند.

۴. نظارت مستمر و مؤثر: به معنای اعمال خط‌مشی‌ها، رویه‌ها و سامانه‌های اطلاعاتی برای نظارت مستمر بر تغییرات خطرات پولشویی است.^{۴۶}

43. FATF, "FATF Guidance on the Risk-Based Approach to Combating Money Laundering and Terrorist Financing - High Level Principles and Procedures," 2007, 3-4, <https://www.fatf-gafi.org> (last visited October 9, 2022)

44. FATF, "FATF Guidance on Anti-Money Laundering and Terrorist Financing Measures and Financial Inclusion," 2011, 18, <https://www.fatf-gafi.org> (last visited October 9, 2022)

۴۵. مطابق استانداردهای جهانی پس از اتخاذ رویکرد ریسک‌محور، خطرات حوزه پولشویی در یکی از سه دسته ریسک مشتری یا ارباب رجوع، ریسک منطقه یا موقعیت جغرافیایی و ریسک محصول یا خدمت درخواستی قرار می‌گیرند.

46. FATF, "Guidance for a Risk-Based Approach for Legal Professionals," 2019, 27-68, <https://www.fatf-gafi.org> (last visited October 9, 2022)

۵-۲- اصول لازم‌الرعایه در طراحی رویکرد ریسک‌محور

همانگونه که گذشت، در پیش گرفتن یک رویکرد مبتنی بر ریسک در مبارزه با پولشویی به مقامات ذیصلاح و مشمولین این امکان را می‌دهد تا از منابع خود به نحو احسن استفاده کنند. FATF پنج اصل مهم را که در هنگام طراحی رویکرد مبتنی بر ریسک، موجب بهبود تلاش‌های رژیم‌های ضد پولشویی می‌شود اعلام کرده است که متناسب با شرایط خاص هر کشور، قابلیت اعمال دارد:

اصل نخست: درک و پاسخگویی به تهدیدات و آسیب‌پذیری‌ها (ارزیابی خطرات ملی)؛ اجرای موفقیت‌آمیز رویکرد مبتنی بر ریسک در سطح ملی، به درک صحیح تهدیدات و آسیب‌پذیری‌ها در کشور بستگی دارد که این درک با ارزیابی خطر ملی به دست می‌آید. ارزیابی خطر ملی که بایستی متناسب با شرایط هر کشور صورت پذیرد، لزوماً به معنای داشتن سند رسمی واحد نیست، بلکه فرایندی است که برای دستیابی به یک نتیجه مطلوب طراحی شده است. اصل دوم: تهیه و تدوین یک چارچوب قانونی/نظارتی که از رویکرد ریسک‌محور پشتیبانی کند؛ کشورها بایستی بررسی کنند که آیا چارچوب قانونی و نظارتی آنها در جهت استفاده از رویکرد مبتنی بر ریسک مناسب است یا خیر؟ در صورت لزوم، اقدامات یا اصلاحات مقتضی را انجام دهند. به عنوان مثال بررسی شود آیا از حداقل استانداردهای لازم برخوردار می‌باشند یا خیر؟

اصل سوم: طراحی یک چارچوب نظارتی برای حمایت از اجرای رویکرد ریسک‌محور؛ طراحی و اجرای یک چارچوب نظارتی در جهت حمایت از اجرای رویکرد ریسک‌محور از اصول اساسی موفقیت در پیشگیری و مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم است. چارچوب مزبور بایستی به نهادهای نظارتی امکان نظارت و کنترل بر مشمولین را دهد. این امر مستلزم درک کامل و جامع اوضاع فعالیت‌های مالی مشمولین است. در ادامه بر اساس این درک و ارزیابی کلی خطرات، نهادهایی که بیشتر در معرض خطر هستند شناسایی و اولویت‌بندی می‌شوند. این ارزیابی کلی باید به تنظیم‌کننده و طراح برنامه نظارتی، در انتخاب محل استفاده از منابع جهت دست‌یافتن به بیشترین تأثیر کمک نماید. ارزیابی ریسک، همچنین به طراح برنامه نظارتی نشان می‌دهد در کجا منابع کافی برای مقابله با خطرات وجود ندارد.

اصل چهارم: شناسایی بازیگران اصلی؛ کشورها به هنگام اتخاذ رویکرد ریسک‌محور باید ذینفعان اصلی را شناسایی کرده و بر این اساس، مؤثرترین روش جهت تقسیم مسئولیت و به اشتراک‌گذاری اطلاعات میان ذینفعان انتخاب شود. برخی ذینفعان احتمالی عبارتند از:

۱. دولت که شامل قوای مقننه، مجریه و قضاییه و سازمان‌های اجرای قانون مانند پلیس می‌باشد؛
۲. واحد اطلاعات مالی،^{۴۷} سرویس‌های امنیتی و سایر آژانس‌های مشابه؛
۳. بخش خصوصی از قبیل شرکت‌های خدمات مالی، وکلا و حسابداران، نهادهای تجاری و غیره؛
۴. بخش عمومی از قبیل ترتیبات و سازمان‌های طراحی شده برای مقابله با پولشویی؛
۵. سایر کسانی که می‌توانند در این زمینه کمک کنند، از قبیل دانشگاهیان و رسانه‌ها.

اصل پنجم: تبادل اطلاعات؛ تبادل اطلاعات بخش جدایی‌ناپذیر از راهبرد یک کشور در مبارزه با پولشویی است. مقامات دولتی از قبیل سازمان‌های قانونی و نهادهای نظارتی از دسترسی ویژه و انحصاری به اطلاعاتی برخوردارند

47. Financial Intelligence Unit (FIU)

که می‌تواند به هنگام اتخاذ و اجرای رویکرد مبتنی بر ریسک، به مضمولین در تصمیم‌گیری آگاهانه کمک نماید. مطلوب است بخش دولتی و خصوصی ضمن همکاری، اطلاعات لازم جهت مبارزه با پولشویی را شناسایی و به اشتراک گذارند.^{۴۸}

۶- جایگاه رویکرد ریسک‌محور در ساختار نظارتی-کنترلی ضد پولشویی در ایران

روح حاکم بر مقررات ضد پولشویی ایران مبتنی بر رویکرد ریسک‌محور می‌باشد و اقدامات ضد پولشویی بر این مینا استوار شده است. به عنوان مثال در بخشنامه اداره مطالعات و مقررات بانکی بانک مرکزی،^{۴۹} که به حوزه نظام مؤثر کنترل داخلی مؤسسات اعتباری مربوط می‌شود، مدیریت ریسک عبارت است از «فرایند شناسایی، ارزیابی، تجزیه و تحلیل و واکنش مناسب نسبت به ریسک‌های عمده‌ای که تأثیرات نامطلوبی بر دستیابی به اهداف مؤسسه اعتباری دارند و نیز نظارت مستمر بر آنها». مطابق این دستورالعمل، مدیریت مؤثر ریسک باید بر اساس شرایط متغیر محیطی (اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فناوری و غیره) به طور مستمر به روز شود. در این تعریف که مشابه تعریف FATF است مدیریت ریسک، تمام ریسک‌های مرتبط با حوزه مؤسسات اعتباری از جمله پولشویی را شامل می‌شود. در متن قانون مبارزه با پولشویی ایران اصلاحی ۱۳۹۷ هرچند اشاره مستقیم به عبارت «رویکرد مبتنی بر ریسک» نشده است، اما جلوه‌های اتخاذ چنین رویکردی را می‌توان در کلیت قانون مشاهده کرد. به عنوان مثال قانون‌گذار در مقام بیان مصادیق معاملات و عملیات مشکوک، به «مناطق پرخطر» اشاره دارد که منظور همان ریسک منطقه جغرافیایی است. همچنین توجه به «سطح فعالیت مورد انتظار مشتری» در خصوص معاملات و عملیات مالی آنها را که از ملزومات رویکرد مبتنی بر ریسک است می‌توان در این قانون مشاهده کرد.^{۵۰}

آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی به قانون مبارزه با پولشویی (۱۳۹۸)، با اشاره صریح به اتخاذ رویکرد ریسک‌محور، در فصل دوم به مسئله ارزیابی خطر (ریسک) و اتخاذ رویکرد مبتنی بر خطر (ریسک) پرداخته است.^{۵۱} مطابق ماده ۲ آیین‌نامه مذکور، «شورای عالی مقابله و پیشگیری از جرایم پولشویی و تأمین مالی تروریسم» موظف است به منظور ارزیابی خطر پولشویی و تأمین مالی تروریسم در سطح ملی، نسبت به ایجاد کارگروهی تحت عنوان «کارگروه ملی ارزیابی خطر (ریسک)»، متشکل از دستگاه‌های متولی نظارت و سایر نهادهای ذیصلاح اقدام کند. آیین‌نامه مذکور به تاسی از توصیه‌ها و اسناد راهنمای FATF، خطر یا ریسک را به سه قسمت عمده، ریسک ارباب رجوع (مشتری)، ریسک منطقه و ریسک خدمت^{۵۲} تقسیم کرده است.

۶-۱ الزام به تشکیل کارگروه ملی ارزیابی خطر (ریسک)

48. FATF, "FATF Guidance on the Risk-Based Approach to Combating Money Laundering and Terrorist Financing - High Level Principles and Procedures," 2007, 11-14, <https://www.fatf-gafi.org> (last visited October 9, 2022)

۴۹. بخشنامه شماره م/ب/۱۱۷۲ مورخ ۱۳۸۶/۰۳/۳۱ بانک مرکزی تحت عنوان «رهنمودهایی برای نظام مؤثر کنترل داخلی در مؤسسات اعتباری».

۵۰. تبصره ماده ۷ قانون اصلاحی مبارزه با پولشویی (۱۳۹۷)

۵۱. مواد ۲ الی ۱۵ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پولشویی (۱۳۹۸)

۵۲. بندهای ۲۶، ۲۷ و ۲۸ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پولشویی

ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پولشویی (۱۳۹۸)، شورای عالی مقابله و پیشگیری از جرایم پولشویی و تأمین مالی تروریسم را موظف نموده است تا نسبت به ایجاد «کارگروه ملی ارزیابی خطر (ریسک)» با اهداف و وظایف ذیل اقدام نماید:

۱. ارزیابی ریسک پولشویی و تأمین مالی تروریسم در سطح ملی؛
 ۲. هماهنگ کردن فعالیت‌ها و سازوکارهای مربوط به ارزیابی ریسک در حوزه‌های اصلی؛
 ۳. تشکیل کارگروه‌های تخصصی اعم از کارگروه‌های ارزیابی تهدید، آسیب‌پذیری ملی، آسیب‌پذیری بخش بانکداری، آسیب‌پذیری سایر مؤسسات مالی و اعتباری، آسیب‌پذیری بخش بیمه، آسیب‌پذیری بخش اوراق بهادار، آسیب‌پذیری بخش‌های مشاغل غیرمالی در جهت بررسی ریسک پولشویی و تأمین مالی تروریسم؛^{۵۳}
 ۴. تنظیم «سند ملی ارزیابی خطر (ریسک)» به منظور کاهش آسیب‌پذیری نظام مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم کشور با همکاری مرکز اطلاعات مالی و به روز رسانی آن در دوره‌های زمانی ۳ تا ۵ ساله؛
 ۵. ارائه توصیه‌های لازم در خصوص اعمال رویکرد مبتنی بر ریسک در مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم با در نظر گرفتن شرایط کشور و بررسی آسیب‌ها و تهدیدهای حوزه‌های اصلی؛
 ۶. تخصیص امکانات موجود مبتنی بر خطر و ریسک‌های شناسایی شده.
- ترکیب اعضای کارگروه ملی ارزیابی خطر (ریسک) مطابق ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی، متشکل از دستگاه‌های متولی نظارت و سایر نهادهای ذیصلاح می‌باشد.

۶-۲- تکالیف قانونی اشخاص مشمول در اتخاذ رویکرد ریسک‌محور

در مقررات ضد پولشویی ایران به منظور اتخاذ رویکرد ریسک‌محور و عمل بر آن اساس، تکالیفی به عهده مشمولین گذاشته شده است که اهم آن عبارتند از:

۱. تکلیف بر تدوین و اجرای برنامه‌های داخلی مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم با رویکرد مبتنی بر ریسک همسو با سند ملی ارزیابی خطر (ریسک) و عمل بر اساس «برنامه اقدام» تدوین شده توسط مرکز اطلاعات مالی؛ این برنامه‌ها بایستی در بازه زمانی ۳ تا ۵ ساله به روز رسانی و هر شش ماه یک بار به مرکز اطلاعات مالی گزارش شود.
۲. تکلیف به ارزیابی و طبقه‌بندی ریسک تعامل کاری،^{۵۴} پیش از ارائه هرگونه خدمت به ارباب رجوع و تصمیم‌گیری در خصوص نحوه ارائه خدمت به آنان متناسب با ریسک ارزیابی شده؛ همچنین اشخاص مشمول بایستی ریسک‌های سه‌گانه مشتری، منطقه و خدمت را در تعاملات خود در نظر گیرند.
۳. تکلیف به خودداری از ارائه خدمات یا معامله‌ای که ریسک آن توسط مرکز اطلاعات مالی بیش از سطح قابل قبول تشخیص داده شده است.

۵۳. ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پولشویی و تبصره آن.

۵۴. مطابق تبصره ۲ ماده ۸ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پولشویی، دستگاه‌های متولی نظارت مکلف گردیده‌اند با همکاری مرکز اطلاعات مالی، فهرستی از تعاملات مشتری در حوزه تحت نظارت خود را تهیه و ریسک این تعاملات از منظر پولشویی و تأمین مالی تروریسم را طبقه‌بندی نمایند. این فهرست پس از تأیید مرکز اطلاعات مالی به اشخاص مشمول ابلاغ شده و بیانگر حداقل‌هایی است که رعایت آن برای مشمولین الزامی است. دستگاه‌های متولی نظارت همچنین به موجب تبصره ۴ ماده مزبور، موظفند بر عملکرد اشخاص مشمول در خصوص اجرای مفاد ماده ۸ نظارت کرده و گزارش ارزیابی خود را به مرکز اطلاعات مالی اعلام نمایند.

۴. شفافیت، جامع و مانع بودن طبقه‌بندی ریسک تعامل کاری توسط مشمولین، به گونه‌ای که بر مبنای این طبقه‌بندی، میزان اطلاعات دریافتی و نیز اقدامات صورت‌گرفته در جهت مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم از نظر منطقی توجیه‌پذیر باشد.

۵. تکلیف مشمولین به ثبت اطلاعات معاملات کاری با ریسک بالا در نرم‌افزارهای خود و در صورت درخواست مرکز اطلاعات مالی گزارش آن به مرکز؛ همچنین پایش پیوسته و نظام‌مند معاملات با ریسک بالا و ارسال اطلاعات مربوط به این معاملات به مرکز اطلاعات مالی.

۶. تکلیف مشمولین به نظارت بر اجرای مقررات و برنامه‌های داخلی مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم از جمله تناسب خطر معاملات کاری با اقدامات صورت‌گرفته در تمامی سطوح اعم از شعب، ادارات کل و غیره؛ اشخاص مشمول در صورت مشاهده هرگونه انحراف موظف به اصلاح و برطرف کردن آن می‌باشند.^{۵۵}

۷- نظارت و کنترل در قانون مبارزه با پولشویی ایران

در متن قانون مبارزه با پولشویی اصلاحی ۱۳۹۷ و آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ آن، که در تدوین آنها تلاش بر انطباق با استانداردهای جهانی بوده است، به منظور پیشگیری و مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم، مشخصاً به سه نهاد با شرح وظایف معین اشاره شده است تا وظیفه نظارت و کنترل بر اقدامات ضد پولشویی را عهده‌دار باشند. در ادامه به بررسی آنها پرداخته می‌شود.

۷-۱- شورای عالی مقابله و پیشگیری از جرایم پولشویی و تأمین مالی تروریسم

کشورهای توسعه‌یافته نظر به اهمیت ویژه مبارزه با پولشویی و با توجه به ماهیت قضایی آن، نظارت بر اجرای قوانین و مقررات پولشویی و محافظت از نظام مالی در برابر استفاده غیرقانونی و مبارزه با پولشویی و جرایم مرتبط را به نهادهای قانونی مخصوص قضایی یا نظارتی واگذار نموده‌اند و به منظور برنامه‌ریزی جامع و منسجم در ترکیب نهادهای یاد شده از مقامات و کارشناسان متخصص در حوزه‌های مختلف از جمله بانکی، اقتصادی و غیره دعوت به عمل می‌آورند.^{۵۶} متأسفانه در قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۸۶ ایران رویه‌ای معکوس اتخاذ شد؛ بدین معنا که نه تنها تصدی و نظارت بر اجرای قانون به یک نهاد اجرایی (شورای عالی مبارزه با پولشویی) واگذار شد، بلکه در ترکیب اعضای آن هیچ نشانی از حضور مقامات قضایی و انتظامی کشور (حتی به عنوان عضو ناظر) به چشم نمی‌خورد.^{۵۷} به دنبال ایرادات وارده، با اصلاح قانون مذکور در سال ۱۳۹۷، اشخاص دیگری از جمله نماینده رئیس قوه

۵۵. برای مطالعه بیشتر نک به: مواد ۷ الی ۱۵ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پولشویی (۱۳۹۸) مصوب هیات وزیران.

۵۶. در ایالات متحده آمریکا، شبکه مبارزه با جرایم مالی (Financial Crimes Enforcement Network: FINCEN) که به عنوان واحد اطلاعات مالی عمل می‌نماید، سازمانی دولتی است که توسط وزارت خزانه‌داری اداره می‌شود و از سه بازیگر اصلی تشکیل یافته است: سازمان‌های مجری قانون، جامعه نظارتی و جامعه خدمات مالی. مدیر شبکه مبارزه با جرایم مالی توسط وزیر خزانه‌داری منصوب شده و ایشان گزارش‌های خود را به معاون تروریسم و اطلاعات مالی خزانه‌داری ارائه می‌دهد. شبکه مبارزه با جرایم مالی، وظایف و مسئولیت‌های خود را از کنگره دریافت نموده تا به عنوان سازمان جمع‌آوری مرکزی، گزارش‌ها و اطلاعات مرتبط با معاملات مالی را جمع‌آوری، پردازش، محافظت و منتشر نموده و اطلاعات مزبور را در جهت حمایت از اجرای قانون و پیگرد قانونی به منظور مبارزه با پولشویی، تأمین مالی تروریسم و دیگر جرایم مالی در داخل و خارج از آمریکا مورد استفاده قرار دهد. این سازمان با همکاری و به اشتراک‌گذاری اطلاعات میان سازمان‌های اجرایی، نهادهای نظارتی و سایر سازمان‌های مالی هماهنگی ایجاد نموده و امکان به اشتراک‌گذاری اطلاعات و همکاری با همتایان خارجی خود را دارا می‌باشد (<https://www.fincen.gov>).

۵۷. محمد آرین، «تحلیل و نقد نظام قانونی حاکم بر جرم پولشویی در ایران»، فصلنامه مطالعات بین‌المللی پلیس ۵ (۱۳۹۰)، ۳۴.

قضائیه، دادستان کل کشور یا نماینده وی و رئیس سازمان بازرسی کل کشور به ترکیب شورا افزوده شد و شورای جدید، «شورای عالی مقابله و پیشگیری از جرایم پولشویی و تأمین مالی تروریسم» نام گرفت.^{۵۸} ریاست شورای مذکور که مطابق ماده ۴ قانون اصلاحی، به منظور هماهنگی برای پیشگیری و مقابله با جرایم پولشویی و تأمین مالی تروریسم تشکیل شده است با وزیر امور اقتصادی و دارایی است و دبیرخانه آن با شرح وظایف و اختیارات ذیل در وزارت اقتصاد مستقر می‌باشد:

۱. تعیین راهبردها و برنامه‌ریزی در جهت اجرای قانون؛
 ۲. تهیه و پیشنهاد آیین‌نامه‌های لازم برای تصویب هیأت وزیران در خصوص اجرای قانون؛
 ۳. هماهنگ کردن دستگاه‌های زیرمجموعه دولت در جمع‌آوری، پردازش و تحلیل اخبار، اسناد، مدارک، اطلاعات و گزارش‌های دریافت شده، تهیه سامانه‌های هوشمند و شناسایی معاملات مشکوک و گزارش به مراجع ذی‌ربط جهت انجام اقدامات لازم.
- در آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پولشویی (۱۳۹۸) وظایف دیگری نیز به عهده شورا گذاشته شده است که اهم آن عبارتند از:

۱. تعیین و اعلام فهرست مناطق پرخطر (کشورها و مناطق جغرافیایی با ریسک بالا) مطابق بند ۱۶ ماده ۱ آیین‌نامه؛
 ۲. ایجاد کارگروه ملی ارزیابی خطر (ریسک) پولشویی و تأمین مالی تروریسم در سطح ملی متشکل از دستگاه‌های متولی نظارت و سایر نهادهای ذیصلاح مطابق ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی؛
 ۳. تهیه آیین‌نامه نحوه همکاری‌های بین‌المللی در خصوص مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم مستند به بند دال ماده ۷ مکرر قانون اصلاحی قانون مبارزه با پولشویی و ارسال به شورای عالی امنیت ملی به منظور تصویب مطابق ماده ۱۵۳ آیین‌نامه اجرایی؛
 ۴. تصویب دستورالعمل‌های لازم تنظیمی توسط دستگاه‌های متولی نظارت به منظور اجرای وظایف ارسالی توسط مرکز اطلاعات مالی مطابق تبصره ماده ۱۵۶ آیین‌نامه اجرایی.
- از مهم‌ترین وظایف شورا که در ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پولشویی (۱۳۹۸) آمده است، ایجاد «کارگروه ملی ارزیابی خطر (ریسک)» متشکل از دستگاه‌های متولی نظارت و سایر نهادهای ذیصلاح می‌باشد که در بخش‌های پیشین وظایف آن شرح داده شد. قانون‌گذار با پیش‌بینی کارگروه مذکور و تکلیف آن به تنظیم «سند ملی ارزیابی ریسک»، به استانداردهای بین‌المللی نظر داشته و تلاش کرده است با اتخاذ رویکردی ریسک‌محور، در سطح ملی «نظارت» داشته باشد و پس از شناسایی ریسک‌های موجود، به تخصیص منابع منطبق با اولویت‌ها بپردازد و بدین طریق با انجام اقدامات اصلاحی نظام‌های ضد پولشویی را به سمت مطلوب هدایت و «کنترل» نماید.

۷-۲- مرکز اطلاعات مالی

۵۸. ترکیب اعضای شورای مذکور عبارتند از: وزیر امور اقتصادی و دارایی، صمت، اطلاعات، کشور، دادگستری و امور خارجه، نماینده رئیس قوه قضائیه، دادستان کل کشور یا نماینده وی، رئیس سازمان بازرسی کل کشور یا نماینده وی، رئیس سازمان اطلاعات سپاه، رئیس کل بانک مرکزی و سه نفر از نمایندگان مجلس شورای اسلامی به عنوان ناظر به پیشنهاد کمیسیون‌های اقتصادی، شوراها و امور داخلی کشور و قضائی و حقوقی و تصویب مجلس.

«واحدهای اطلاعات مالی (FIU)» مراکزی هستند که گزارش‌های عملیات مشکوک را از مؤسسات مالی و سایر مشمولین دریافت و تحلیل می‌کنند و نتایج آن را به منظور مبارزه با پولشویی برای ضابطین قانون در داخل کشور و واحدهای اطلاعات مالی در خارج از کشور می‌فرستند. تشکیل «واحدهای اطلاعات مالی» گامی مهم در مبارزه با جرایم مالی است و باید با چارچوب نظارتی کشور و نظام حقوقی و اداری و قابلیت‌های مالی و فنی آن کشور سازگار باشد. به طور کلی چهار الگو برای واحدهای اطلاعات مالی وجود دارد:

۱. واحد اطلاعات مالی از نوع ضابط قضایی که بخشی از تشکیلات ضابطین قضایی و با اختیارات آنهاست.
۲. واحد اطلاعات مالی از نوع قضایی که به عنوان بخشی از تشکیلات قوه قضائیه ایجاد می‌شود و اقداماتی از قبیل توقیف وجوه، توقیف حساب‌ها، بازجویی، بازداشت افراد، انجام تحقیقات و غیره را انجام می‌دهد.
۳. واحد اطلاعات مالی از نوع اداری که در این نوع، واحد از ضابطین و مقامات قضایی جدا می‌باشد و ممکن است زیر مجموعه یک وزارتخانه یا اداره باشد یا به صورت مستقل فعالیت کند.
۴. واحد اطلاعات مالی از نوع ترکیبی که در این الگو، واحد به صورت ترکیبی از موارد بالا (حداقل دو الگو) فعالیت دارد.^{۵۹}

تشکیل «واحد اطلاعات مالی» در اسناد بین‌المللی ضد فساد و پولشویی به عنوان مرکز ملی گردآوری، تجزیه و تحلیل و انتشار اطلاعات مربوط به پولشویی در بخش (ب) بند ۱ ماده ۷ عهدنامه پالمو^{۶۰} و همچنین بخش (ب) بند ۱ ماده ۱۴ عهدنامه مریدا^{۶۱} پیش‌بینی شده است. FATF نیز در توصیه ۲۹، کشورها را به تأسیس یک «واحد اطلاعات مالی» با وظیفه دریافت و تحلیل موارد ذیل توصیه کرده است:

۱. گزارش‌های مربوط به معاملات مشکوک؛
۲. سایر اطلاعات مربوط به پولشویی، جرایم منشاء مربوط و تأمین مالی تروریسم و نیز انتشار نتایج این تحلیل‌ها. قانون مبارزه با پولشویی اصلاحی ۱۳۹۷، به موجب ماده ۷ مکرر مقرر نموده است به منظور اجرای قانون مبارزه با پولشویی و قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم و سیاست‌ها و تصمیمات شورا، «مرکز اطلاعات مالی» با ساختار و ترکیب مشخص زیر نظر شورای عالی مقابله و پیشگیری از جرایم پولشویی و تأمین مالی تروریسم تشکیل گردد. مطابق تبصره ۲ ماده مذکور، مرکز اطلاعات مالی، مؤسسه‌ای دولتی تابع وزارت امور اقتصادی و دارایی است که متشکل از رئیس (با سطح سازمانی معاون وزیر) و به تعداد لازم معاون و گروه‌های کارشناسی از قبیل کارگروه حقوقی-قضائی، پیگیری و نظارت و تحلیل و بررسی اطلاعات مالی است.^{۶۲}

۵۹. اطلاعات موجود در پایگاه اینترنتی گروه بین‌المللی اگمونت به نشانی <https://egmontgroup.org>

۶۰. کنوانسیون ملل متحد علیه جرایم سازمان یافته فراملی (Organized United Nations Convention against Transnational Crime) موسوم به پالمو که در ۱۵ نوامبر ۲۰۰۰ با قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل متحد به تصویب رسید. یکی از موارد مناقشه ایران با FATF موضوع تصویب و الحاق به کنوانسیون مزبور می‌باشد.

۶۱. کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد (United Nations Convention against Corruption) در دسامبر ۲۰۰۳ در شهر مریدا مکزیک به تصویب رسید. ج.ا ایران از کشورهای فعال در تنظیم این کنوانسیون و از مبتکران ایده فصل پنجم آن مبنی بر لزوم بازگرداندن دارایی‌های ناشی از فساد به کشور مبدأ بوده است. قانون الحاق ایران به این کنوانسیون در تاریخ ۱۳۸۵/۰۳/۲۱ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. ۶۲. تبصره ۲ ماده ۷ مکرر قانون اصلاحی قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۹۷ مجلس شورای اسلامی و همچنین ماده ۳ آیین‌نامه تشکیلات مرکز اطلاعات مالی مصوب ۱۳۹۸ هیات وزیران. برای آشنایی با چارت سازمانی «مرکز اطلاعات مالی» به پایگاه این مرکز به نشانی <https://iranaml.mefa.ir> مراجعه شود.

مطابق ماده ۷ مکرر قانون اصلاحی قانون مبارزه با پولشویی (۱۳۹۷) و همچنین ماده ۴ آیین نامه تشکیلات مرکز اطلاعات مالی (۱۳۹۸) و مواد ۴، ۵ و ۶ آیین نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پولشویی (۱۳۹۸)، طیف وسیعی از وظایف و اختیارات به مرکز اطلاعات مالی اعطاء شده است که از این نظر می توان مرکز را مهم ترین نهاد در پیشگیری و مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم دانست. اهم این وظایف عبارتند از:

۱. دریافت، گردآوری، نگهداری، تجزیه و تحلیل و ارزیابی اطلاعات و بررسی معاملات و عملیات مشکوک به پولشویی و تأمین مالی تروریسم؛
۲. همکاری و تبادل اطلاعات با مراکز مشابه در سایر کشورها، سازمانها، مجامع منطقه ای، بین الدولی و بین المللی ذی ربط مطابق قوانین و مقررات؛
۳. انجام اقدامات مقتضی در خصوص نظارت، ارزیابی و رتبه بندی اشخاص مشمول؛
۴. انجام اقدامات مقتضی جهت ردیابی اشخاص حقیقی یا حقوقی مرتبط با جرایم پولشویی و تأمین مالی تروریسم در خارج از کشور در چهارچوب قوانین مرتبط؛
۵. اعمال نظارت لازم بر کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی مشمول قانون و قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم مصوب ۱۳۹۵ مطابق با قوانین مذکور و آیین نامه های مصوب هیأت وزیران در این زمینه و تهیه و تنظیم گزارش های نظارتی جهت ارائه به شورا.

از مهم ترین وظایف مرکز اطلاعات مالی مطابق ماده ۴ آیین نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پولشویی تدوین «برنامه اقدام»، مبتنی بر سند ملی ارزیابی خطر (ریسک) است. این برنامه شامل اقدامات دقیق و شفاف برای اشخاص مشمول و زمان بندی اجرای این اقدامات می باشد که تنظیم آن باید با لحاظ استانداردهای بین المللی و بر اساس فضای آتی تهدید و آسیب نظام مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم کشور و ریسک های شناسایی شده در حوزه های مختلف و متناسب با منابع و امکانات موجود صورت پذیرد.

۳-۷ واحد مبارزه با پولشویی

بهترین نوع «نظارت و کنترل»، نظارت و کنترل درون سازمانی است که نقشی اساسی در پیشگیری از مفاسد دارد. دستگاه های متولی نظارت درون سازمانی به دلیل آشنایی و تسلط بر مجموعه خود و داشتن شناخت کافی از گلوگاه های احتمالی فساد، نقش مؤثری در تمرکز بر پیشگیری از فساد دارند. در یک نظام کنترل داخلی، ماهیت و میزان کنترل های ضد پولشویی به عوامل متعددی از قبیل ماهیت، مقیاس و پیچیدگی کسب و کار مشمول، تنوع عملیات از جمله تنوع جغرافیایی، نوع مشتریان، محصول و فعالیت مشمول، حجم معاملات و میزان ریسک حوزه فعالیت مشمول بستگی دارد. از این رو، چهارچوب کنترل داخلی بایستی تمرکز عمده خود را بر عملیات مشمول از قبیل محصولات، خدمات، مشتریان و حوزه های جغرافیایی آن که بیشتر در معرض سوءاستفاده می باشند، قرار دهد و ضمن شناسایی نواقص احتمالی، اقدامات اصلاحی را انجام دهد و اطمینان حاصل کند که در هنگام عرضه محصولات و خدمات جدید، کنترل های کافی صورت پذیرفته است.^{۶۳}

63. FATF, "FATF Guidance on the Risk-Based Approach to Combating Money Laundering and Terrorist Financing - High Level Principles and Procedures," 2007, 28, <https://www.fatf-gafi.org> (last visited October 9, 2022)

نظارت و کنترل درون سازمانی نه تنها نقشی مهم در پیشگیری از پولشویی دارد و امکان کشف هرگونه انحراف یا عملیات مشکوک به پولشویی را در مراحل ابتدایی ارتکاب تسهیل می‌کند، بلکه در پیشگیری از سایر مفاسد و جرایم از قبیل اختلاس، ارتشاء و غیره که از مهمترین جرایم منشاء پولشویی هستند، نیز نقشی مهم دارد. بر این مبنا FATF مشمولین قوانین ضد پولشویی را ملزم به انجام نظارت و کنترل داخلی بر شعب و مؤسسات متبوع داخلی و خارجی به منظور کسب اطمینان از مطابقت تدابیر ضد پولشویی و تأمین مالی تروریسم با الزامات مقرر توسط گروه کاری اقدام مالی نموده است.^{۶۴} مطابق گزارش‌های FATF، استانداردهای لازم در امر نظارت و کنترل درون سازمانی، در چارچوب نظارت مؤثر مبتنی بر ریسک عبارتند از:

۱. درک مناسب از خطرات پولشویی و تأمین مالی تروریسم در سطح ملی و سازمانی یا واحد تجاری بر اساس ارزیابی ریسک متناسب با خطرات ذاتی و بالا بردن کیفیت اقدامات کاهنده این خطرات.
 ۲. تدوین و پیاده‌سازی یک راهکار نظارتی با تمرکز بر خطرات با درجه اهمیت بالا و یا خطرات در حال ظهور و اطمینان از اینکه راهبردهای کارآمد و مبتنی بر ریسک برای رفع خطرات کمتر بدون تأثیر بر دسترسی و استفاده از منابع مالی وجود دارد.
 ۳. اطمینان به اینکه سیاست‌های اتخاذی و ریسک‌های شناسایی‌شده، برای مقابله با پولشویی در سازمان تأثیر مثبت داشته است و نظارت صورت‌گرفته به سمت اقدامات اصلاحی هدفمند، متناسب با ریسک و میزان اهمیت هدایت شده است.
 ۴. یک نظارت مؤثر در سازمان، ریسک در حال تحول را زیر نظر دارد و برای شناسایی خطرات در حال ظهور و همچنین واکنش سریع به آن خطرات چالاک می‌باشد.
 ۵. سازمان باید به تخصص، قدرت، اختیار و ابزار مورد نیاز و همچنین منابع کافی برای انجام وظایف خود مجهز باشد.
 ۶. امکان برقراری ارتباط با سایر مقامات ذیصلاح، از جمله مرکز اطلاعات مالی، سازمان‌های اجرای قانون و سایر سازمان‌های نظارتی و همتایان خارجی خود به منظور به اشتراک‌گذاری اطلاعات، اولویت‌بندی خطرات و انجام فعالیت‌های نظارتی مشترک.^{۶۵}
- در ایران تمامی تکالیف و وظایف نظارتی و کنترلی داخلی سازمان‌ها، نهادها و دستگاه‌های مشمول قانون مبارزه با پولشویی که در مواد ۵ و ۶ قانون اصلاحی آورده شده‌اند، به عهده واحدی تحت عنوان «واحد مبارزه با پولشویی» است. این واحد با داشتن نقش نظارتی-کنترلی، متولی امر مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم در ساختار داخلی شخص مشمول می‌باشد. مسئول واحد مبارزه با پولشویی از مدیران ارشد اشخاص مشمول است که مرکز اطلاعات مالی بایستی صلاحیت تخصصی ایشان را بررسی و تایید نماید. در صورت نبود واحد مبارزه با پولشویی در شخص مشمول، وظایف و مسئولیت واحد و نیز اجرای سیاست‌ها و رویه‌های مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم به عهده بالاترین مقام اجرایی شخص مشمول است.^{۶۶}

^{۶۴} توصیه ۱۸ گروه کاری اقدام مالی (FATF)

65. FATF, "Guidance on Risk-Based Supervision," 2021, 12, <https://www.fatf-gafi.org> (last visited October 9, 2022)

^{۶۶} بند ۴ ماده ۱ و ماده ۳۷ آیین نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پولشویی (۱۳۹۸)

واحدهای مبارزه با پولشویی مکلف به نظارت، کنترل، ارزیابی و بررسی تمامی معاملات و عملیات انجام شده در مشمول می‌باشند و در صورت مشاهده هرگونه تخلف موظفند بلافاصله موضوع را به عنوان مورد مشکوک حسب مورد به «مرکز اطلاعات مالی» یا دستگاه متولی نظارت گزارش کنند. واحد مبارزه با پولشویی به مثابه پلی ارتباطی میان «شخص مشمول» و «مرکز اطلاعات مالی» است و تمامی رویه‌های اتخاذی شخص مشمول جهت مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم باید با هماهنگی و تحت نظارت «واحد مبارزه با پولشویی» صورت پذیرد. این واحد از اختیارات و دسترسی‌های لازم و کافی برخوردار است و انجام تحقیقات و ارائه گزارش از سوی واحد به مرکز اطلاعات مالی و سایر مراجع ذی‌ربط منوط به تأیید و تصویب مرجع دیگری نیست.^{۶۷} وظایف و اختیارات نظارتی و کنترلی واحدهای مبارزه با پولشویی در ماده ۳۸ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پولشویی (۱۳۹۸) آمده است از قبیل:

۱. نظارت بر فعالیت ارباب رجوع و اشخاص مشمول مربوط به منظور شناسایی معاملات مشکوک؛
۲. طراحی سازوکار لازم جهت اولویت‌بندی، نظارت و کنترل فرایندهای مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم و ارزیابی و ممیزی میزان اجرای آن در دستگاه مربوط؛
۳. بازرسی و نظارت از واحدهای تحت امر به منظور اطمینان از اجرای کامل قوانین و مقررات مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم؛
۴. تهیه برنامه سالانه اجرای مقررات مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم در شخص مشمول و کنترل ماهانه میزان اجرای آن؛
۵. بررسی و انطباق مقررات و رویه‌های داخلی شخص مشمول با مقررات مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم و ارائه بازخوردهای مناسب و اتخاذ اقدامات لازم جهت رفع ایرادهای موجود.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

FATF با توصیه به پیش‌بینی یک مرجع با سازوکار مناسب برای هماهنگی فعالیت‌ها، وظیفه نظارتی و کنترلی برای آن در نظر گرفته است تا با اتخاذ رویکردی ریسک‌محور، خطرات مرتبط با پولشویی و تأمین مالی تروریسم را شناسایی و ارزیابی کند و این رویکرد مبنای تخصیص مؤثر منابع به منظور انجام اصلاحات در جهت مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم قرار گیرد. از این رو در پژوهش حاضر چگونگی اتخاذ رویکرد ریسک‌محور و استانداردها و مؤلفه‌های در پیش گرفتن چنین نگرشی منطبق با معیارهای جهانی ضد پولشویی مورد شناسایی قرار گرفت. قانون‌گذار ایران نیز با پیش‌بینی نهادهایی با وظایف نظارتی و کنترلی در سطح ملی و درون سازمانی، بر ارزیابی خطر و اتخاذ رویکرد ریسک‌محور در پیشگیری و مبارزه با پولشویی تأکید داشته و از این منظر منطبق با استانداردهای جهانی رفتار نموده است. جلوه بارز این مدعا را می‌توان در پیش‌بینی «کارگروه ملی ارزیابی خطر (ریسک)»، تدوین «سند ملی ارزیابی ریسک» و تهیه «برنامه اقدام» مشاهده کرد. از این رو پیشنهاد می‌شود:

۱. کارگروه ملی ارزیابی خطر در تدوین سند ملی ارزیابی ریسک، استانداردها و مؤلفه‌های مورد تأیید FATF را که در پژوهش حاضر آورده شد، مد نظر قرار دهد.

۲. مرکز اطلاعات مالی با رویکردی ریسک‌محور منطبق با استانداردهای بین‌المللی تشریح شده، خطرات موجود در حوزه‌های مختلف را شناسایی کند و متناسب با میزان تهدید، خطرات و آسیب‌پذیری هر حوزه و منابع و امکانات در دسترس، به تدوین برنامه اقدام مبادرت ورزد.

۳. واحدهای مبارزه با پولشویی در راستای اجرای وظایف نظارتی و کنترلی درون سازمانی با پشتیبانی و حمایت از رویکرد ریسک‌محور، در شناسایی خطرات حوزه فعالیت خود مشارکت فعال داشته باشند و منطبق با اولویت‌ها به تخصیص منابع موجود به منظور مقابله با خطرات و اصلاح امور مبادرت ورزند.

۴. مضمولین قوانین ضد پولشویی منطبق با استانداردهای بین‌المللی به اتخاذ رویکرد ریسک‌محور مبادرت کنند. لازم است اقدامات انجام‌شده توسط مضمول از سوی دستگاه‌های متولی نظارت به منظور جلوگیری از انحراف مضمول از اهداف و برنامه‌های در نظر گرفته شده، به صورت دوره‌ای و مستمر ارزیابی شود.

۵. امکان نظارت و کنترل ترکیبی با تقویت همکاری ملی و مشارکت فعال تمامی مضمولین قوانین ضد پولشویی فراهم گردد و همچنین امکان مبادله اطلاعات، امکانات، منابع، نیروها و غیره میان مضمولین مهیا شود.

۶. به آموزش و نقش آن در مدیریت کیفیت و بهره‌وری نیروهای نظارتی و کنترلی در مضمولین قوانین ضد پولشویی توجه ویژه شود. آموزش طیف وسیعی از موضوعات را منطبق با فعالیت سازمان شامل می‌شود از قبیل آشنایی با خطرات و ریسک‌های موجود در حوزه فعالیت، شناسایی روش‌های جدید پولشویی، تجزیه و تحلیل ریسک به منظور شناسایی نقاط آسیب‌پذیر سازمان، چگونگی اصلاح و برطرف کردن آسیب‌ها و غیره.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- آراین، محمد. «تحلیل و نقد نظام قانونی حاکم بر جرم پولشویی در ایران». فصلنامه مطالعات بین‌المللی پلیس ۵ (۱۳۹۰): ۵۵-۲۱.
- اخوان کاظمی، بهرام. «نظارت و مبانی آن در نظام و اندیشه علوی». پژوهش‌نامه علوی ۳ (۱۳۹۰): ۱۹-۱.
- چناریان نخعی، علی اصغر. مبانی و فرایند بازرسی و نظارت، تهران: انتشارات معاونت تربیت و آموزش ناجا، ۱۳۹۱.
- رایبیز، استیون پی و دی سنزو، دیویدای. مبانی مدیریت. چاپ دوم. ترجمه محمدعلی حمید رفیعی، سید محمد اعرابی و بهروز اسراری ارشاد، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، ۱۳۸۲.
- راجی، سامان، «مقایسه تطبیقی مقوله کنترل و نظارت از منظر مدیریت اسلامی و مکاتب مدیریتی غربی» (مقاله ارائه شده در دومین همایش بین‌المللی و چهارمین همایش ملی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی، دانشگاه تهران ۳۰ آذر ۱۳۹۶).
- عامری، محمدعلی و حسنی، حامد. «نظارت و کنترل در مدیریت پیشگیری انتظامی از جرم». فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم ۴۰ (۱۳۹۵): ۶۰-۳۱.

– عمید زنجانی، عباسعلی و ابراهیم موسی زاده. نظارت بر اعمال حکومت و عدالت اداری. چاپ اول. تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۸۹.

– گروه کاری اقدام مالی (FATF). استانداردهای بین‌المللی مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم. ترجمه فردوس زارع قاجاری، علی قائم مقامی زیر نظر عبدالمهدی ارجمندزاده، تهران: انتشارات تاش، ۱۳۹۲.

– لارنت چتین، پیتر، اسکات، پل الن، مک دوئل، جان، موست، سدریک و وندرروز، امیل. پیشگیری از پولشویی و تأمین مالی تروریسم؛ راهنمای عملی برای ناظران بانکی. چاپ اول. ترجمه مریم کشتکار. تهران: انتشارات تاش، ۱۳۹۲.

– لازرژ، کریستین. درآمدی بر سیاست جنایی، چاپ دوم. ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، تهران: میزان، ۱۳۹۰.

– میرحسینی موسوی، ساناز. سیر تحول مدیریت بر سازمان. چاپ اول. قم: تلاش اندیشه، ۱۳۹۸.

ب) قوانین، آیین‌نامه‌ها و بخشنامه‌ها

– قانون اصلاح قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۹۷ مجلس شورای اسلامی

– آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۹۸ هیأت وزیران

– آیین‌نامه تشکیلات مرکز اطلاعات مالی مصوب ۱۳۹۸ هیأت وزیران.

– بخشنامه شماره م/۱۱۷۲ مورخ ۱۳۸۶/۰۳/۳۱ بانک مرکزی تحت عنوان «رهنمودهایی برای نظام مؤثر کنترل داخلی در مؤسسات اعتباری»

ج) منابع خارجی

– Abuzandah, S, “LEARNING BY DOING,” October 2020, <https://www.researchgate.net> (last visited October 9, 2022).

– Chohan, Usman W, “The FATF in the Global Financial Architecture: Challenges and Implications,” (March 14, 2019), CASS Working Papers on Economics & National Affairs, EC001UC (2019), <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3362167>.

– FATF. “FATF Guidance on the Risk-Based Approach to Combating Money Laundering and Terrorist Financing - High Level Principles and Procedures.” 2007. last visited October 9, 2022. <https://www.fatf-gafi.org>.

– FATF. “FATF Guidance on Anti-Money Laundering and Terrorist Financing Measures and Financial Inclusion.” 2011. last visited October 9, 2022. <https://www.fatf-gafi.org>.

- FATF. “Guidance for a Risk-Based Approach to Prepaid Cards, Mobile Payments and Internet-Based Payment Services.” 2013. last visited October 9, 2022. <https://www.fatf-gafi.org>.
- FATF. “Risk-Based Approach Guidance for the Banking Sector.” 2014. last visited October 9, 2022. <https://www.fatf-gafi.org>.
- FATF. “Guidance for a Risk-Based Approach for the Securities Sector.” 2018. last visited October 9, 2022. <https://www.fatf-gafi.org>.
- FATF. “Guidance for a Risk-Based Approach for Legal Professionals.” 2019. last visited October 9, 2022. <https://www.fatf-gafi.org>.
- FATF. “Guidance on Risk-Based Supervision.” 2021, last visited October 9, 2022. <https://www.fatf-gafi.org>.
- FATF. “International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation.” 2012-2021. last visited October 9, 2022. <https://www.fatf-gafi.org>.
- NSW GOVERNMENT. “Guidelines for developing a crime prevention strategy.” 2014. last visited October 9, 2022. <http://www.crimeprevention.nsw.gov>.
- UNODC. “Handbook on the Crime Prevention Guidelines (Making them work).” 2010. ISBN 978-92-1-130300-1. last visited October 9, 2022. <https://www.unodc.org>.
- United Nations Convention against Corruption.
- United Nations Convention against Transnational Organized Crime.

(د) پایگاه‌های اینترنتی

- گروه بین‌المللی اگمونت به نشانی <https://egmontgroup.org>
- مرکز اطلاعات مالی به نشانی <https://iranaml.mefa.ir>
- شبکه مبارزه با جرایم مالی آمریکا (FINCEN) به نشانی <https://www.fincen.gov>